

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка”

Кафедра беларускага і рускага мовазнаўства

Кантрольная праца
для студэнтаў 4 курса дзённай і 3 курса завочнай форм атрымання
вышэйшай адукацыі

па дысцыпліне “Беларуская мова”
для спецыяльнасці:

1-01 01 01 Дашкольная адукацыя

Склала дацэнт Мордас Н.Р.

Мінск

2018

Кантрольная праца па тэме “Практычная стылістыка і культура мовы” (для студэнтаў 4-га курса ФДА)

Заданне 1. Прачытайце, пісьмова вызначце стыль тэкстаў. Якія семантыка-граматычныя разрады прыметнікаў пераважаюць у кожным тэксце і якую функцыю яны выконваюць?

Тэкст 1. Статус беларускай мовы як дзяржаўнай не закранае канстытуцыйных правоў грамадзян іншых нацыянальнасцей карыстацца рускай ці іншымі мовамі. Усе грамадзяне Беларусі, незалежна ад нацыянальнасці і роднай мовы, карыстаюцца роўнымі правамі і маюць роўныя абавязкі перад дзяржавай.

Тэкст 2. Літаратурнай мовай з’яўляецца не толькі мова мастацкай літаратуры; літаратурнай з’яўляецца мова перыядычнага і навуковага друку, мова школы, радыё, тэатра і г. д. Яна мае дзве формы бытавання: вусную і пісьмовую. Істотнай адзнакай літаратурнай мовы з’яўляецца наяўнасць у ёй агульнапрынятых норм, інакш кажучы, літаратурная мова – гэта нармалізаваная агульнанародная мова (Ф. Янкоўскі).

Тэкст 3. Ой, мае залатыя, мае харошыя... Гэта ж каб якая крыха, дык мяне б назусім у артысткі запісалі...

Гэта ж была я ў нядзелю на базары, у раёне. Ну, квактуху прадала - не нясецца, ведзьма, а ўсё ходзіць надзьмутая, як сваякруха ліхая... Абаранкаў купіла сабе вязачку, люблю мачаць іх у гарачае малако. Ага... Управілася дыі кірую сабе на аўтобусную станцыю (П. Місько).

Тэкст 4. Над ускрайкам лесу, дзе пачыналіся жоўтыя пяскі, зазвінела песня ляснога жаваранка. Ён першы тут вітаў надыход дня, і песня расплывалася ў маўклівым наветры звамам тонкага дарагога металу, напаўняючы ясна-сінія разлогі надзем’я і глыбокую цішыню зямлі, агорнутай затоена-радаснаю задумённасцю (Я. Колас).

Заданне 2. Спішыце, раскрыйце дужкі і выберыце адпаведны варыянт склонавай формы назоўніка. Абгрунтуйце свой выбар.

1. Юрка так хваляваўся, што слёзы выступілі на вачах. Адварнуўся, каб не заўважыла мама, змахнуў іх (далоняй, далонню) (І. Новікаў). 2. Прыходзілася насіць (бярвенні, бярвёны) на вадзе, бо растаў снег, і тайга была ўся ў лужынах (В. Хомчанка). 3. І(дачцы, дачцэ) не спіцца летняя

ночкаю, у дачкі на сэрцы неспакой (П. Панчанка). 4. Журавінныя плантацыі займаюць у нашай гаспадарцы амаль трыццаць (гектар, гектараў).

Заданне 3. Спішыце і падкрэсліце назоўнікі ў форме клічнага склону. У якіх стылях і з якой мэтай такія формы звычайна выкарыстоўваюцца?

1. Ты ляці, ляці, саколе, здабываць радзіме волю, у бой ляці, казача (К. Буйло). 2. – Ну, а што ж ты мне, старому, думаў, хлопчыку, сказаць? – Тое, дзедку, што нікому – табе толькі можна знаць. – Дзякуй, хлопча, за ўвагу, надта рады, мой каток! (Я. Колас). 3. Ад усяго сэрца і душы гавару табе шчырае слова, вялікі мой, гераічны і слаўны беларускі народзе (Я. Купала). 4. «Ясю! Іван Іванавіч! – пачуўся лагодны і крыху гулівы голас Аляксандры. – Дзе ты там схаваўся, дзе?» (П. Місько).

Заданне 4. Спішыце і вызначце формы ступеней параўнання прыметнікаў. Адзначце, чаму менавіта гэтым формам аддаецца перавага ў мастацкіх творах і ці ёсць сярод гэтых форм індывідуальна-аўтарскія.

1. Зямля мая далёкая, зямля мая цудоўная, Радзіма сінявокая, каму красой ты роўная? Мо, ёсць і прыгажэйшая, каму што ў свеце глянецца, мая ж найдаражэйшая да смерці мне астанеца (К. Буйло). 2. Новы дзень павінен быць святлейшы, свет – дабрэйшы, толькі дбайце шчыра (С. Басуматрава). 3. Так, казалі, прыйшоў ён найадважным салдатам, – заслужоны ваяка Сымон Перагуд (П. Броўка).

Заданне 5. Спішыце і вызначце функцыянальна-стылістычную ролю выдзеленых прыметнікаў. Абгрунтуйце сваё меркаванне.

1.3 новенькім партфелем, **свежанькім** букетам выйшла яна з дому, чысценька адзета (П. Прануза). 2. А знізу гэты лес кашлаты меў **зелянюсенькія** шаты лазы, чаромхі ці крушыны... (Я. Колас). 3. Вялі загадкавы гоман казачныя ў прадночным змроку **велізарныя** хвоі, яліны (М. Лынькоў). 4. У яловых лясах жыве самая маленькая з нашых птушак – каралёк. Увесь кароткі зімовы дзень каралёк корміцца. Ён спрытна становіцца тоненькімі пальчыкамі на вастрыё яловых іголак, як на хадулі, і дзюбай абследае хвою, выцягваючы **малюсенькіх**насякомых і павукоў (З. Бяспалы).

Заданне 6. Прачытайце, пісьмова вызначце функцыянальна-стылістычную ролю выдзеленых займеннікаў. Для якіх стыляў характэрна падобнае ўжыванне асабовых займеннікаў?

1. Алёша зноў упарта паўтарыў: «У школу я не пайду!» Сяргей ажно падскочыў: «То ідзі к чорту лысаму!.. З ім дырэктар школы размаўляе, як з чалавекам, а ён – што папугай: не пайду, не пайду! Ты можаш адказаць пачалавечаму, калі з табой размаўляюць?» (І. Шамякін).

2. Маеўскі пяшчотна паглядзіў яе руку. «Ну, вось і слёзы... Куды нам да партызан са слязамі? – Ён на момант задумаўся, а потым ціха сказаў: – Пачакай крыху, Танюша» (І. Шамякін).

3. Што найперш важна і дорага для нас у паэзіі Хадыкі? Паэтава шчырасць, маральная чысціня, душэўная самааддача і нават ахвярнасць, з якімі ён шукае, знаходзіць і абараняе свае жыццёвыя і творчыя прынцыпы, грамадскія і эстэтычныя ідэалы... Але сказанае **нам** толькі тады можа мець сэнс, калі мы звернемся да самога Хадыкі, дамо слова яго вершам... (В. Бечык).

4. І хадзіў Амелька, сярод людзей цёрся ды ўсё азіраўся: ці няма якіх хітрыкаў збоку, ці не збіраецца падкалупіць **цябехто** (М. Лынькоў).

Заданне 7. Спішыце сказы і падкрэсліце размоўна-гутарковыя формы займеннікаў. У якіх стылях выкарыстоўваюцца падобныя формы?

1. Дзе столькі разгону для твае жвавасці, для твайго спрыту, для тваіх забавак, як не на касьбе (Я. Колас). 2. Крывёнак у акопе раптам змаўкае, я трывожна ўслухоўваюся – але спакваля ягоны кулямёт грукоча далей (В. Быкаў). 3. Здаецца, Хведар спатоліў прагу свае душы, а што будзе далей, хай тое і будзе (В. Быкаў). 4. Іхняя хата стаяла недалёка ад маёй: звычайная сялянская хата (І. Навуменка).

Заданне 8. Спішыце, пісьмова вызначце функцыянальна-стылістычную ролю выдзеленых дзеяслоўных форм ладу.

1. Мне **хацелася б** і навучыцца ў вас сяму-таму, бо вы ўжо набілі, як кажуць, руку і маеце практыку (Я. Колас). 2. Калі маеце вольную гадзінку, можа **б пабылі** крыху ў нас (К. Чорны). 3. А ён аднойчы **вазьмі і прачніся**, – ці можа зусім не спаў, – і выйшла ў іх з бацькам сварка (Я. Брыль). 4. А ты, Аленка, **пачытала б** мне што-небудзь яшчэ (Я. Брыль). 5. «**Няхай усё будзе, як мае быць**», – прамовіў Кузьма (Я. Сіпакоў). 6. **Будзьма** жлюдзьмі добрымі, шчырымі і незайздроснымі! (І. Шамякін) 7. **Пабылі б** у нас трошкі, **пагасцявалі б**... (Я. Сіпакоў).